

Наталія Якубовська
(к.філол.н., доцент, Чернівці)

ВИРАЖЕННЯ АСПЕКТУАЛЬНИХ ЗНАЧЕНЬ УКРАЇНСЬКИХ ДІЄСЛІВНИХ ПРЕФІКСІВ ФРАНЦУЗЬКОЮ МОВОЮ (на матеріалі французького перекладу роману О.Кобилянської “Земля”)

Префіксація, як внутрішньочастиномовний дериваційний засіб, являє складну систему, що по-різному функціонує в українській та французькій мовах. Відмінність українських дієслівних префіксів полягає у взаємодії словотвірних та аспектуальних значень, що утворюють функціонально-семантичне поле, мовні засоби якого передають характер протікання і розміщення дії в часі. Лексичну периферію зони аспектуальності становлять роди дії – лексико-граматичні розряди, у які об’єднуються дієслівні одиниці на основі відображення властивою їм лексичною семантикою особливостей кількісно-часового вияву дій.

Відтворення в перекладі сукупності дієслівних значень, які виникають при префіксації, постає як комплексне завдання, що не може обмежуватись пошуком суто семантичного та темпорального відповідника. В дослідженні дається аналіз засобів вираження лексико-граматичних значень українських дієслівних префіксів *ви-*, *про-*, *за-*, *при-* та *під-* французькою мовою.

Одним із базових аспектуальних значень є *результативний рід дії*, який виражають префікси *ви-* (30%), *про-* (27%), *за-* (24,9%), *при-* (16%), *під-* (2,1%), значення котрих у французькій мові в 47,9% передається *Passé simple* (60,3% – про-, 56,1% – за-, 20,9% – при-) та складними дієслівними часами *Plus-que-parfait* – 12,1% (44,4% – під-, 17,1% – ви-, 10,3% – про-), *Passé composé* – 8,8% (14,7% – ви-, 11,6% – при-, 8,6% – про-). Третьою за частотністю дієслівною формою, яка виражає результативні значення українських привербів, є *Infinitif présent* – 11,2% (17,4% – при-, 14,7% – ви-, 14% – за-). Цей факт засвідчує, що поняття результативності дії в українській мові набагато ширше ніж у французькій, а значення українського префікса впливає на загальне значення граничності дієслова. Також можна говорити про певну нейтралізацію при перекладі результативної ознаки дії у французьких дієсловах, оскільки їхніми відповідниками стають прості дієслівні форми як-то *Futur simple* (13,2%), *Présent* (3,9%) та *Imparfait* (2,3%).

Результативність може набувати нюансу *раптовості дії*, темпорально-видове значення якої містить префікс *за-*, що у 80% передається *Passé simple* та у 20% – *Infinitif présent*. На відміну від української мови у французькому перекладі основним показником цієї фази дії є додавання обставинного актанта (80%) (*en un clin d’œil, en un instant, soudain*). Рідко раптовість дії може передаватися самим лексичним значенням дієслова (*surprendre* – 20%).

Інхоативний аспект, притаманний привербу *за-*, у французькій мові передається еквівалентними дієсловами в *Passé simple* (65,6%) та аналітичними конструкціями (34,4%) з фазовими дієсловами *commencer à* та *se (re)mettre à*, остання з яких використовується вдвічі частіше (68,4%). Хоча *Passé simple* охоплює процес як замкнутий в самому собі від початку і до кінця, у певному контексті він стає домінуючим засобом вираження інхоативності як для

простих дієслівних форм так і для аналітичних конструкцій (89%).

Серед досліджуваних привербів *ітеративність дії* можуть виражати префікси *за-* (73,7%) та *ви-* (26,3%). Значення префікса *за-* у 57,1% виражається лексично семою повторної-множкратності дії цільового дієслова, тоді як домінантним засобом відтворення цього роду дії для префікса *ви-* (60%) стає введення обставини (*à tout moment, plusieurs fois*). Варто відзначити, що розбіжність вираження ітеративності цими двома префіксами полягає у використанні при перекладі різних часових форм дієслів: *за-* – *Passé simple*, *ви-* – *Imparfait*. Проте, в 26,3% ітеративне значення українських префіксів *за-* та *ви-* при перекладі нейтралізується.

Оформлення стану та тривання дії, що відбувається в певних часових межах, властиве дієсловам з префіксами *ви-* (78,9%) та *про-* (20,1%). На відміну від дієслів з префіксом *ви-*, які у 92,9% вживаються без часових актантів, дієслова з привербом *про-* у 60% вимагають їхньої наявності. В ролі часових обмежувачів можуть виступати такі слова як *deux ou trois jours, tout un mois, jusque, un dimanche à cette époque* та інші, які у 30,8% поєднуються з дієсловами в *Imparfait*, а в 23,1% – в *Passé simple*. При відсутності часових актантів оформлення стану та тривання дії виражається *Imparfait* (58,6%) та *Infinitif* (22,4%). Характерною особливістю таких дієслів-мотиваторів є їхня приналежність загалом до класу акціональних предикатів серед яких знаходимо дієслова мовлення, результативні дієслова фізіологічного впливу та дієслова зі значенням збільшення.

Широку групу становлять дієслова, в яких префікс *за-* служить для оформлення підкресленого процесу дії чи тривання в часі певного стану (*дуративний аспект*) з найрізноманітнішими відтінками. Цей аспект найчастіше виражений за допомогою дієслів-дериватів утворених від іменників та прикметників, що позначають певний стан, вжитих в *Imparfait* (49%). Результативна дія, яка передбачає її тривання в часі, завдяки лексичному значенню дієслова, що належить до групи дієслів розумової та психічної діяльності, може виражатися *Passé simple* (15,1%).

Найпродуктивнішими привербами, що виражають *атенуативний* рід дії дієслова виступають префікси *при-* та *нід-*. Вираження зменшеної інтенсивності у французькій мові передається переважно лексичними засобами – 73,9% (*притухати – éteindre, підгризати – ronger*). Атенуативне значення українських привербів може передавати суфікс *-ot* (*нідсвистувати – siffloter*), проте у 15,8% цей рід дії нейтралізується при перекладі.

На відміну від української мови, де поле засобів вираження аспектуальних значень є моноцентричним з ядром у вигляді афіксальних засобів, у французькій мові видові значення дієслова є дифузною системою, поліцентричною, ядро якої складають дієслівні засоби в цілому, а периферійними елементами є інші синтаксичні маркери та контекст. Широкий діапазон семантичних характеристик поля аспектуальності втілюється в складній ієрархічній системі засобів вираження аспектуальних значень, які актуалізуються на рівні лексики, морфології, словотворення й синтаксису.